

HELŚIŃSKA FUNDACJA PRAW CZŁOWIEKA
HELSINKI FOUNDATION for HUMAN RIGHTS

RADA FUNDACJI

Halina Bortnowska-Dąbrowska Marek Antoni Nowicki
Jerzy Ciemniowski Teresa Romer
Janusz Grzelak Mirosław Wyrzykowski
Michał Nawrocki

ZARZĄD FUNDACJI

Prezes: Danuta Przywara
Wiceprezes: Maciej Nowicki
Sekretarz: Piotr Kładoczny
Skarbnik: Lenur Kerymov
Członek Zarządu: Dominika Bychawska-Siniarska

Warszawa, 17 marca 2017 r.

...../2017/PSP/MSZ

Jego Ekscelencja
Arcybiskup Stanisław Gądecki
Przewodniczący Konferencji
Episkopatu Polski
Skwer kard. S. Wyszyńskiego 6
01-015 Warszawa

Wam a Eksce lencjo,

Helsińska Fundacja Praw Człowieka (dalej: HFPC) pragnie zwrócić się do Waszej Ekscelencji z apelem o ujednoczenie obowiązujących wewnątrz Kościoła Rzymskokatolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej regulacji odnoszących się do kwestii przetwarzania danych osobowych dzieci adoptowanych w parafialnej księdze ochrzczonych, jak również zasad udostępniania biologicznym krewnym ochrzczonego dziecka oraz jego rodzicom chrzestnym danych adoptowanego dziecka oraz jego rodziców adopcyjnych. W naszej ocenie, brak takich przepisów może niekiedy prowadzić do naruszenia prawa do prywatności oraz ochrony życia rodzinnego osób adoptowanych oraz rodziców adopcyjnych. Mamy nadzieję, że niniejsze wystąpienie spotka się z życzliwym przyjęciem Waszej Ekscelencji i skłoni Konferencję Episkopatu Polski do podjęcia stosownych działań.

Niniejsze wystąpienie zostało opracowane na kanwie sprawy, z którą zwróciła się do nas osoba, która przed kilkunastoma laty przysposobiła dziecko. Była to adopcja całkowita, więc dziecko otrzymało nowy akt urodzenia, w którym jako jego rodziców wpisano rodziców adopcyjnych. Niestety, wiele okoliczności wskazywało na to, że stosownych zmian nie naniesiono do akt parafialnych. Przykładowo, kilkakrotnie zdarzyło się, że na świadectwie chrztu wystawianym przez parafię, widniały dane rodziców biologicznych dzieci, a brak było informacji na temat rodziców adopcyjnych. Ponadto, z jednym z dzieci skontaktowała się osoba przedstawiająca się jako jego krewna, która poinformowała, że dane dziecka udostępnił jej ksiądz, gdyż jako matka chrzestna figuruje w akcie chrztu.

Mamy nadzieję, że powyższa sprawa ma charakter jednostkowy, niemniej dowodzi ona, że wskutek braku jednolitych, precyzyjnych przepisów

wewnątrzkościelnych może niekiedy dochodzić do poważnych naruszeń prawa do ochrony danych osobowych osoby adoptowanej, a także do pogwałcenia samej istoty adopcji pełnej. W tym zakresie pragniemy wskazać, że zgodnie z art. 121 ustawy z dnia 25 lutego 1964 r. Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz.U. z 2015 r. poz. 2082 ze zm.; dalej: k.r.o.) w wyniku adopcji powstaje między przysposabiającym a przysposobionym taki stosunek, jak między rodzicami a dziećmi. W przypadku przysposobienia pełnego ustają dodatkowo prawa i obowiązki przysposobionego wynikające z pokrewieństwa względem jego krewnych, jak również prawa i obowiązki tych krewnych względem niego (art. 121 § 3 k.r.o.). Fakt przysposobienia uzasadnia zmianę danych osobowych małoletniego na podstawie ustawy z dnia 28 listopada 2014 r. Prawo o aktach stanu cywilnego (Dz.U. z 2016 r. poz. 2064; dalej: p.a.s.c.). Zgodnie z art. 72 ust. 2 p.a.s.c. w przypadku adopcji pełnej możliwe jest sporządzenie nowego aktu urodzenia. Takie rozwiązanie jest natomiast obligatoryjne, gdy chodzi o przysposobienie całkowite (art. 71 ust. 1 p.a.s.c.), czyli wyrażenie zgody na przysposobienie przez rodziców biologicznych bez wskazania przysposabiającego. W takiej sytuacji w nowym akcie urodzenia wskazuje się przysposabiających jako rodziców (art. 71 ust. 2 i 3, art. 72 ust. 3 w zw. z art. art. 71 ust. 2 i 3 p.a.s.c.), a dotychczasowy akt urodzenia nie podlega ujawnieniu (art. 73 ust. 1 p.a.s.c.).

Z powyższych regulacji prawnych wynika zatem, że fakt przysposobienia powoduje istotne zmiany dotyczące danych osobowych przysposobionego, co uzasadnione jest zerwaniem więzi z rodziną biologiczną i „wejściem” do rodziny przysposabiających. Dane osobowe przysposobionego dziecka są chronione z mocy Konstytucji i wiążących Polskę umów międzynarodowych z zakresu praw człowieka. W tym zakresie należy zwrócić uwagę na art. 47 Konstytucji RP, w myśl którego „każdy ma prawo do ochrony prawnej życia prywatnego, rodzinnego, czci i dobrego imienia oraz do decydowania o swoim życiu osobistym” oraz art. 8 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka. W kontekście omawianego tu zagadnienia szczególne znaczenie ma ponadto art. 16 Konwencji o prawach dziecka, przyjętej przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych 20 listopada 1989 r.¹, który odnosi się *expressis verbis* do ochrony prywatności dzieci: „1. Żadne dziecko nie będzie podlegało arbitralnej lub bezprawnej ingerencji w sferę jego życia prywatnego, rodzinnego lub domowego czy w korespondencję ani bezprawnym zamachom na jego honor i reputację. 2. Dziecko ma prawo do ochrony prawnej przeciwko tego rodzaju ingerencji lub zamachom.” Ochrona danych osobowych przysposobionego dziecka związana jest również z koniecznością poszanowania tajemnicy adopcji, która jest wartością samą w sobie. Jak bowiem trafnie wskazał Sąd Najwyższy w uchwale 7 sędziów z 30 listopada 1994 r. III CZP 99/94 „(...) jednym z podstawowych założeń nowoczesnej regulacji adopcji jest zasada tajemnicy tego zdarzenia. Polega ona na ukryciu faktu, że przysposabiający nie jest naturalnym rodzicem przysposobionego zarówno przed otoczeniem, jak i jego rodzicami naturalnymi. Dobra te są wyżej przez zainteresowanych cenione od dobra w postaci „biologicznej” tożsamości człowieka.”

¹Dz. U. z 1991 r., nr 120, poz. 526 ze zm.

Na poziomie ustawowym, wyżej wymienione regulacje prawne dotyczące ochrony prywatności zostały uszczegółowione przede wszystkim w ustawie z dnia 29 sierpnia 1997 r. o ochronie danych osobowych (Dz.U. z 2016 r. poz. 922; dalej: u.o.d.o.). Art. 36 ust. 1 tej ustawy nakłada na administratora danych osobowych obowiązek ochrony przetwarzanych danych osobowych, m.in. w zakresie zabezpieczenia przed ich udostępnieniem osobom nieupoważnionym oraz zabranieniem przez osobę nieuprawnioną. Dodatkowo, art. 51 u.o.d.o. stanowi, że „Kto administrując zbiorem danych lub będąc obowiązany do ochrony danych osobowych udostępnia je lub umożliwia dostęp do nich osobom nieupoważnionym, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2”, a jeżeli działa nieumyślnie – podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do roku.

Zaznaczyć przy tym należy, że choć w świetle u.o.d.o. uprawnienia Generalnego Inspektora Ochrony Danych Osobowych w odniesieniu do ingerencji w wykonywanie obowiązków administratora danych osobowych w przypadku związków wyznaniowych oraz kościołów, w tym Kościoła Rzymskokatolickiego, są ograniczone (zob. art. 43 ust. 2 w związku z art. 43 ust. 1 pkt 3 u.o.d.o.), to jednak nie oznacza to, że kościoły są automatycznie zwolnione z obowiązku przestrzegania przepisów tej ustawy. Cięży zatem na nich obowiązek wprowadzenia takich zabezpieczeń, które w sposób efektywny chroniłyby osoby, których dane osobowe są przez dany kościół przetwarzane, przed naruszeniem ich prawa do prywatności. Kwestia ta była podnoszona m.in. w dokumencie *Ochrona Danych Osobowych w Działalności Kościoła Katolickiego w Polsce. Instrukcja Opracowana przez Generalnego Inspektora Ochrony Danych Osobowych oraz Sekretariat Konferencji Episkopatu Polski*². W powyższym piśmie wskazano m.in. na konieczność zabezpieczenia danych osobowych przetwarzanych zarówno w sposób tradycyjny, jak i w postaci elektronicznej, w szczególności poprzez zabezpieczenie obszaru, w którym przetwarzane są dane osobowe oraz samych dokumentów m.in. poprzez umożliwienie dostępu do dokumentów wyłącznie osobom upoważnionym, zobligowanym do zachowania w tajemnicy pozyskanych informacji³. Zaznaczono ponadto, że: „Zaleca się, aby administrator danych (np. biskup, proboszcz, itp.) opracował w formie pisemnej instrukcję zawierającą prawa, reguły i praktyczne wyjaśnienia dotyczące sposobu zarządzania, ochrony i wymiany informacji (danych osobowych) w systemie tradycyjnym (papierowym) oraz informatycznym wewnątrz swojej jednostki⁴”.

Przenosząc powyższe rozważania na grunt przedmiotowej sprawy, HFPC pragnie zwrócić uwagę, że Kodeks Prawa Kanonicznego nie reguluje w sposób wyczerpujący kwestii związanych z przetwarzaniem danych osobowych zawartych w aktach chrztu. Kodeks reguluje m.in. zasady przechowywania dokumentów, w szczególności w zakresie przechowywania danych osobowych (kan. 486 § 2 – 3, kan. 487 § 1, kan. 488 – 490) oraz ich udostępniania (kan. 487 § 1). Ponadto, zgodnie z jego kan. 487 § 2 osoby

² http://www.giodo.gov.pl/data/filemanager_pl/wsp_krajowa/KEP.pdf, dostęp dnia 27 lutego 2017 r.

³ *Ibidem*, s. 7.

⁴ *Ibidem*, s. 9.

zainteresowane mają prawo – gdy o to proszą osobiście lub przez pełnomocnika – otrzymać autentyczny odpis lub kopię dokumentu, z natury swej publicznego, który dotyczy ich osoby. Jeśli chodzi o regulacje odnoszące się do adopcji, należy w pierwszej kolejności zwrócić uwagę na kan. 110 Kodeksu, zgodnie z którym dzieci adoptowane zgodnie z przepisami prawa cywilnego uważane są za dzieci tego lub tych, którzy je adoptowali. Fakt adopcji jest również odnotowywany w dokumentach wewnętrznych Kościoła, w szczególności w metryce chrztu. Zgodnie z kan. 535 § 2 w księdze ochrzczonych należy odnotować bierzmowanie, jak również to, co ma związek ze stanem kanonicznym wiernych z racji małżeństwa, z racji adopcji, jak również przyjęcia święceń wyższych, profesji wieczystej złożonej w instytucie zakonnym oraz zmiany obrządku. Ponadto zgodnie z kan. 877 § 3 w wypadku dziecka adoptowanego należy wpisać nazwiska adoptujących oraz – przynajmniej jeśli tak czyni się w akcie cywilnym regionu – nazwiska rodziców naturalnych przy uwzględnieniu przepisów Konferencji Episkopatu. Omawiana norma daje więc Konferencji Episkopatu uprawnienia do wydania odpowiednich regulacji.

Jak wskazuje ks. P. Majer, w oparciu o powyższą normę kodeksową w wielu państwach świata zostały wprowadzone odpowiednie przepisy wewnątrzkościelne w tym zakresie⁵. I tak, niektóre z przepisów konferencji krajowych nakazują na przykład dostosowanie zapisu w księdze ochrzczonych do akt stanu cywilnego, a obecność w akcie danych rodziców naturalnych uzależniają od ich wpisania w dokumentach cywilnych⁶. Inne konferencje poleciły, by sporządzać nowy akt urodzenia dziecka adoptowanego, który miałby być przechowywany w specjalnej księdze, do której dostęp jest ograniczony⁷. Niektóre z regulacji są jeszcze dalej idące, bowiem zakładają sporządzenie zupełnie nowego aktu chrztu dziecka adoptowanego, bez czynienia wzmianki o przysposobieniu⁸. Poszczególne konferencje biskupów uregulowały również kwestię wydawania odpisów aktów chrztu, w większości zajmując stanowisko, że na metrykach powinny znajdować się wyłącznie „nowe” dane, bez czynienia wzmianki o adopcji oraz rodzicach naturalnych⁹. Przedmiotem regulacji stała się także kwestia wyboru nowych rodziców chrzestnych – np. episkopat Chile postanowił, iż przysposabiający mogą wystąpić o zezwolenie na wybranie takich osób, których dane można następnie zamieścić w nowym akcie chrztu¹⁰. Podsumowując, o ile znakomita większość przyjętych regulacji nie nakazuje kompletnego zerwania łączności z danymi o rzeczywistym pochodzeniu i rodzicach naturalnych przysposobionego dziecka, dostęp do tych danych jest mniej lub bardziej obostrzony. Absolutnie zaś wyłączony jest, co oczywiste, dostęp do nich ze strony osób trzecich. Podkreślenia wymaga, że celem

⁵ P. Majer, *Tajemnica przysposobienia a przeszkoda pokrewieństwa: odnotowanie adopcji w księdze ochrzczonych (kan. 877 §3)*, „Prawo Kanoniczne: kwartalnik prawnohistoryczny” 2011, nr 3-4, s. 236-241].

⁶ Tak postanowiły konferencje episkopatu m.in.: Afryki Północnej, Brazylii, Belgii, Kanady, Niemiec, Hiszpanii, Skandynawii i Węgier – tamże, s. 237

⁷ Np. Malta, Holandia, Meksyk – tamże, s. 237-238.

⁸ Tak: Chile – tamże, s. 238.

⁹ M.in. Australia, Kanada, Włochy, Malta, USA, RPA – tamże, s. 239.

¹⁰ Tamże, s. 240.

stawianym przez ustawodawcę kościelnego przed każdą Konferencją Episkopatu jest harmonizacja przepisów kanonicznych oraz przepisów prawa świeckiego obowiązującego w danym kraju, co wynika z treści kan. 447.

Niestety, jak dotychczas Konferencja Episkopatu w Polsce nie przyjęła tego rodzaju przepisów pomimo że jest to postulowane w literaturze¹¹. Z informacji posiadanych przez HFPC wynika jednak, że niektóre archidiecezje w kraju wydały własne przepisy dotyczące przetwarzania danych osobowych dzieci przysposobionych. Przykładowo, w odpowiedzi na zapytanie HFPC, Kuria Metropolitalna Wrocławska wskazała, że osoby trzecie mogą otrzymać odpis aktu lub świadectwo tylko za zgodą zainteresowanego, co odnosi się również do udostępniania danych rodzicom chrzestnym dziecka. Jeśli chodzi natomiast o zmiany danych w aktach chrztu w przypadku adopcji, to sam fakt adopcji odnotowuje się w rubryce „Uwagi”, z kolei w sytuacji, kiedy wydaje się odpis aktu chrztu dziecka adoptowanego, do rubryki „Rodzice” wpisuje się dane rodziców adopcyjnych. Z kolei Archidiecezja Warszawska poinformowała, że zgodnie z przyjętym zwyczajem, w przypadku adopcji nowy akt chrztu zawiera nowe dane dziecka, a w aktach umieszcza się jednocześnie zastrzeżenie, że spisano nowy akt i wydawanie jakichkolwiek odpisów bądź udzielanie informacji o dziecku jest zabronione. Podobne regulacje obowiązują także w diecezji radomskiej – w księdze chrztów umieszcza się dane rodziców adopcyjnych, a dane osobowe adoptowanego udostępnia się opiekunom prawnym dziecka lub jemu samemu po osiągnięciu pełnoletniości.¹² W instrukcji obowiązującej w Archidiecezji Łódzkiej¹³ wskazano natomiast, że na marginesie aktu chrztu odnotowuje się fakty powodujące zmianę stanu kanonicznego danej osoby: adopcję, bierzmowanie, święcenia, ślub wieczysty, zawarcie małżeństwa, stwierdzenie nieważności małżeństwa, uzyskanie dyspensy od małżeństwa niedopełnionego oraz konwalidację związku małżeńskiego (pkt 16). Ponadto metrykę chrztu osoby adoptowanej wydaje się w pełnym brzmieniu (z uwzględnieniem faktu adopcji) tylko w przypadku, gdy jest ona potrzebna do załatwienia formalności przedślubnych (pkt 17). Z kolei stosownie do „Instrukcji dotyczącej prowadzenia parafialnych ksiąg: ochrzczonych, I komunii świętej, bierzmowanych, małżeństw i zmarłych”¹⁴ wydanej przez Arcybiskupa Metropolite Częstochowskiego, fakt przysposobienia dziecka odnotowuje się w Księdze chrztów w rubryce Uwagi. Prośbę o zmianę nazwiska dziecka w dokumentach kościelnych należy złożyć do Kurii Metropolitalnej załączając stosowne dokumenty. Instrukcja stanowi również, że „W skróconych odpisach aktu chrztu dziecka adoptowanego wpisuje się dane adoptujących do rubryki Rodzice, jednak z adnotacją *parentes ex adoptione*”

Jak można zauważyć, regulacje obowiązujące w poszczególnych jednostkach organizacyjnych Kościoła nie są identyczne. Prawdopodobne jest więc, że normy wprowadzane na potrzeby danej parafii, diecezji czy archidiecezji mogą okazać się

¹¹ *Ibidem*, s. 241.

¹² <http://www.diecezja.radom.pl/home-mainmenu-1/czytelnia/96-md/4011-cda>, dostęp dnia 27 lutego 2017 r.

¹³ <http://www.archidiecezja.lodz.pl/czytelni/synod/instr1.html>, dostęp dnia 27 lutego 2017 r.

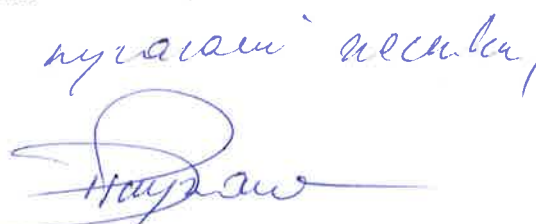
¹⁴ <http://kuriaczestochowa.pl/wp-content/uploads/2013/02/9a.pdf>, dostęp dnia 14 marca 2017 r.

niewystarczające. Ponadto, niekiedy zasady dotyczące przetwarzania danych osobowych przysposobionego dziecka w ogóle nie zostały ujęte w formie oficjalnego dokumentu, co stwarza stan swoistej niepewności prawnej.

HFPC z satysfakcją odnotowuje, że Kościół Rzymskokatolicki w Polsce dostrzega problemy związane z przetwarzaniem danych osobowych, co znalazło swój wyraz m.in. w niedawnym posiedzeniu Komisji Wspólnej Przedstawicieli Rządu RP i Konferencji Episkopatu Polski, podczas którego omawiana kwestia była jednym z głównych tematów dyskusji¹⁵. Ufamy więc, że Konferencja Episkopatu Polski podejmie się trudu wypracowania odpowiedniego aktu normatywnego ujednolicającego zasady przetwarzania w księgach parafialnych danych osobowych przysposobionych dzieci. Naszym zdaniem przyszła regulacja powinna honorować wartości takie, jak nowy status cywilny osoby, poufność danych osobowych oraz prawo do prywatności – zarówno przysposobionego, jak i rodziców adopcyjnych.

W imieniu Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka,

dr Piotr Kładoczny
Sekretarz Zarządu

Danuta Przywara
Prezes Zarządu

¹⁵ <http://episkopat.pl/komunikat-z-posiedzenia-komisji-wspolnej-przedstawicieli-rzadu-rp-i-konferencji-episkopatu-polski/>, dostęp dnia 14 marca 2017 r.